

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TA’LIM SOHASIDA
AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR

Xolboyeva Gulzira Rustamjonovna
Osiyo xalqaro universiteti magistri
Ilmiy rahbar: Jahongir Ergashov

Annotatsiya. Mustaqillik ostonasida O‘zbekiston SSRda ta’lim tizimining holati, O‘zbekistonda mustaqillik yillarida ta’lim tizimidagi islohotlar, ta’lim tizimining mazmun mohiyatining jaxon standartlariga mos keltirish borasidagi o‘zgarishlar, yangilanayotgan O‘zbekistonda ta’lim sohasining sifat o‘zgarishlari hamda xalqarolashtirish tamoyillari, fan, oliy ta’lim va ishlab chiqaruvchilar integratsiyasining qabul ko‘rsatkichlardagi o‘rni.

Aholi turmush farovonligi darajasi mamlakatning faqat iqtisodiy taraqqiyot darajasi bilan emas, balki ijtimoiy sohalar taraqqiyoti darajasi bilan ham ifodalanadi. Aynan ijtimoiy sohada davlatning insonparvarlik darajasi har tomonlama yaqqol namoyon bo‘ladi. Ijtimoiy soha taraqqiyotining qay darajadaliigi ma’lum jihatdan mamlakatdagi siyosiy va psixologik muhitni, aholining umumiy kayfiyatini belgilaydi. Ijtimoiy sohalarning o‘sishi xududlarning umumiy iqtisodiy taraqqiyot darajasini ko‘rsatuvchi belgi bo‘lib xizmat qiladi.

Sovetlar tuzumi yillarida partiya yakkaxokimlikning vujudga kelishiga jamiyat ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida o‘z mafkuraviy ta’sirini o‘tkazib bordi. Ayniqsa, bu kishilar ongini o‘zgartirishda muhim olim bo‘lgan ta’limda, ilmda va madaniyatda jiddiy tus oldi. Xalqning ma’rifatga, fanga va milliy madaniyatga bo‘lgan intilishi xukmron kuchlar tomonidan uzoqni ko‘zlamay va yaxshi o‘ylamay olib borgan siyosatlari natijasida siyosiy manfaatlar yo‘liga burildi.

Yangi ziyoli kadrlarni shakallantirish, eski mavjud ziyolilarni yo‘q qilish ana shu maqsadlarni ko‘zlab amalga oshirildi. Savodxonlik darajasini o‘sishi byurokratik boshqaruv tizimini mustahkamlanib borishi, texnika taraqqiyoti tomon yurish va ilmiy muassasalarning tashkil topish jarayonlari ular ustidan qattiq mafkuraviy nazoratning o‘rnatilishi bilan hamohang ravishda yuz berdi.

Savodsizlik davri tugatildi. 1941-yilga kelib maktablar soni 5504 taga, ularda o‘qiyotgan o‘quvchilar soni esa 1 mln 315 taga etdi. Sovetlarning “madaniy inqilob” tadbiri jamiyatning barcha jabhalarini, ayniqsa uning har bir sohasini qamrab oldi. Maktablarda siyosiy tarbiyani yo‘lga qo‘yishga va uni takomillashtirib borishga e’tibor berildi.

Ikkinchi jahon urushidagi katta yo‘qotishlar oliy ma’lumotli xodimlarning son va sifat jihatidan kamayib ketishiga olib keldi. Bu esa o‘z navbatida urushdan keyingi yillarda oliy ta’limni rivojlantirish zarur ekanligini taqazo etardi. Oliy ta’limni rivojlantirish dinamikasi quyidagicha kechdi. 1950-1953 yillarda 16.600 ta mutaxassis tayyorlandi. 1959-yilda 31 ta oliy o‘quv yurtida 88 ming kishi ta’lim oldi. 1985-yilga kelib, 42 ta oliy o‘quv yurtlarida 285.5 ming kishi ta’lim oldi. 1960-yilda 30 ta oliy o‘quv yurtlarida mutaxassislar tayyorlangan bo‘lsa, 1985-yilda ularning soni 42 tani tashkil etdi.

Biroq, bular miqdor ko'rsatkichlaridagi ayrim siljishlar edi. Lekin masalaning asosiy jihati – oliy ta'lim muassasalarini bitirib chiqayotgan mutaxassislarining sifati va saviyasi masalasida ko'plab muammolar mavjud edi. Shu o'rinda jahon fanlar tizimida o'z mavqesiga ega olimlar qatlami etishib chiqqanligi va texnikada katta yutuqlar qo'lga kiritilganligi gini inkor etib bo'lmaydi.

Ammo ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan ulkan siyosiy va iqtisodiy boshqaruv bu yutuqlarni xalq xo'jaligiga jalb eta olmadi. Novatorlik ishlanmalarni byurokratik chig'iridandan o'tgunicha ahamiyatini yo'qotar edi. Fanning ko'p tarmoqlari militarlashgan harbiy uslubga yo'naltirildi. Shu bilan birga, oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida o'quv-tarbiyaviy ishlarni mafkuraviy andozaga solish kuchaydi, xalqaro fanlararo aloqalar qattiq nazorat ostiga olindi. O'zbekistonda malakali kadrlarni tayyorlashdagi, aholining ilmiy madaniy, ta'lim-tarbiyaviy taraqqiyotini ta'minlashda etarlicha natijalar an'analarni o'zida jamlagan kuchli potensial jamlangan. Shuning uchun O'zbekistondagi oliy ta'lim oldida to'plangan ijobiy tajribalarni saqlash va mazmunan boyitish dunyo ta'lim kengliklarida o'zining munosib o'rnini egallash kabi favqulodda jiddiy vazifa turib qoldi. Ayniqsa, bir necha o'n yillab mafkuraviy iskanjada bo'lgan fan, madaniyat, ta'limning undan bo'shatish, yangi qadriyatlar, innovatsiyalar orqali jonlantirish mustaqil O'zbekiston xalqi oldida sharafligi va sermashaqqat vazifalardan biri edi. O'zbekiston mustaqillik ostonasida turar ekan, respublika rahbariyati dastlabki vazifalardan biri ilm-fanni, ta'lim tizimini isloh qilish, modernizatsiya qilish lozimligini chuqur anglar edi. O'zbekiston rahbari I.Karimov 1988-yil 20-noyabrda O'zbekiston SSR Fanlar Akademiyasida bo'lgan uchrashuvda shunday degan edi: "Respublika hayotining barcha sohalarida ilm-fan mavqegini prinsip e'tibori bilan yangi sifat darajasiga ko'tarish respublika Fanlar Akademiyasining asosiy vazifasidir, deb o'ylaymiz. Ilm-fan ahliga buyruq berish, quruq ma'muriyatchilik, olimlarga apparat xodimlari kabinetlarida paydo bo'ladigan "ijtimoiy buyurtmani" ro'baro' qilish davri o'tib ketdi. Ijodiy izlanishlarning natijalarini qamrab olgan Fanlar akademiyasi olimlarining asarlari va tavsiyalari respublika taraqqiyotining istiqbolini belgilaydigan keklajakdagi hisob-kitoblar va siyosatning poydevori bo'lishi darkor... . Fanga iste'dodli yoshlarning kirib kelishini ta'minlash uchun kompleks tadbirlar turkumini amalga oshirish zarur. Bu borada oliy maktabning, hatto umumiy ta'lim maktablarining faoliyatini tubdan qayta qurish kerak".¹

Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida islohotlarni boshidan kechirgan va natijasini ko'rsata olgan sohalaridan biri ta'lim tizimidir. O'zbekiston ilm-fanga alohida e'tibor qaratila boshlandi. Zamonning tezkor taraqqiyotiga xizmat qiluvchi yangi fan sohalarini bo'yicha tadqiqotlar yo'lga qo'yildi. Tabiiy va aniq fanlarni o'qitish va ilmiy tadqiqotlar olib borish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. O'zbekiston Respublikasida ilm-fanni rivojlantirishda O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining o'rni beqiyosdir. Shuningdek, respublika oliy ta'lim muassasalaridagi professor-o'qituvchilar faoliyatining salmoqli qismi ilmiy tadqiqotlarga qaratilganligi o'z samarasini bera boshladi. "Fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi" O'zbekistonda ilmu-fan rivojlanishiga bosh maqsadlardan biri etib belgilandi.

1992-yilda O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidentining farmoniga

binoan Respublika Vazirlar Mahkamasi huzurida Oliy Attestatsiya Komissiyasi tashkil etilishi munosabati bilan Fanlar Akademiyasining mavqe ortdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish to'g'risida" 2002-yil 20-fevraldagi farmoni ilmiy tadqiqotlar va texnologik ishlanmalar sifatiga qo'yilgan talablarga muvofiq iolmiy texnika va innovatsiya faoliyatini yanada rivojlantirishda, shuningdek, mamlakat ilmiy salohiyatidan samarali foydalanishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Respublikaning ilmiy tadqiqot majmuini Akademiya, oliy ta'lim va boshqa tarmoqlaridagi 350 dan ortiq muassasani, jumladan, ilmiy tadqiqot institutlari, oliy o'quv yurtlaridagi ilmiy tadqiqot bo'linmalari, loyiha konstruktorlik tashkilotlari, ilmiy ishlab chiqarish birlashmalari va tajriba korxonalarini, axborot-hisoblash markazlari o'z ichiga oladi. 2006-yildagi natijalar bo'yicha fanning turli tarmoqlari bo'yicha 34 mingdan ortiq ilmiy xodim faoliyat ko'rsatgan. Ularning 2.4 mingi fan doktori, 2.4 mingi fan nomzodlari edi.

O'zbekistonning mustaqillikka erishuvi xalq ta'limi tizimi taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Milliy pedagogik tafakkur ta'sirichan ta'limning sog'lomlashtirish jarayoni boshlandi. Uzoq vaqt mobaynida tashqi dunyodan uzib qo'yilgan, o'zga mamlakatlar tarixiy tajribasidan ham, milliy ma'rifiy merosdan ham bahramand bo'lmagan milliy pedagogika jahon maydoniga chiqdi. Erishilgan natijalarni o'zgalarniki bilan qiyoslash, boshqalardan ijobiy jihatlarni o'zlashtirish imkoniyati paydo bo'ldi.

Respublikamizda ta'limning yangi tizimini amalga oshirishda O'zbekiston xukumati tariximizdagi ta'lim jarayonlarini o'rganib chiqib, ta'limni isloh qilish dasturini tayyorladi. Barcha e'tibor ta'lim tizimlarini demokratik va insonparvarlik tamoyillari asosida takomillashtirilib, uning moddiy-texnik bazasini zamon va davr talablari darajasiga ko'tarish va O'zbekiston ma'rifiy salohiyatini kuchaytirishga qaratildi.

O'zbekiston Respublikasida 1992-yil 2-iyulda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risidagi" qonun ilgari erishilgan muvaffaqiyatlarni saqlab qolishga xizmat qildi. Ushbu qonun o'z vaqtida muhim bo'lgan bo'lsa-da, ammo ta'lim tizimini isloh qilishning amaliy chora-tadbirlari, ta'lim tarbiya va o'quv jarayonlarining tarkibini, bosqislarini bir-biri bilan uzviy bog'lash, ya'ni uzluksizlikni ta'minlash muammolarini echa olmadi. Ta'lim tizimidagi yig'ilib qolgan muammolar 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi yangi qonunni va kadrlar tayyorlash milliy dasturining yaratilishiga sabab bo'ldi.

Milliy dastur muammolar va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish omillari, milliy dasturning maqsadi, vazifalari va uni ro'yobga chiqarish bosqichlari, kadrlar tayyorlashning ilmiy modeli, kadalr tayyorlash tizimini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari kabi bo'limlarni qamrab olgan. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risidagi" Qonunning mohiyatini o'zida aks ettirgan bu dastur respublika ta'lim tizimining istiqbolli kelajagiga mo'ljallangan bo'lib, uni kompleks rivojlantirishga qaratilgan. Milliy Dastur va dasturlarning xayotga tatbiq etilishi natijasida mazkur soha tubdan isloh qilindi, zamonaviy uzluksiz ta'lim va tarbiya tizimi yaratildi.

Mamlakatimizda yangicha ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda shakllanayotgan maktabgacha ta'lim tizimi bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega. Maktabgacha ta'lim

muassasalarining yangi tarmog'i paydo bo'lmoqda. Misol tariqasida "Xonadon bog'chasi", "Fermer xo'jaligi bog'chasi", "Bolalar bog'chasi – boshlang'ich maktab" majmualari vujudga kelmoqda. So'nggi uch yilda yangi ijobiy yutuqlardan biri maktabgacha ta'lim muassasalari xususiy sektorning ulushi oshib bormoqda. MDH davlatlari doirasida noyob tajribalardan biri maktabgacha ta'lim xalq ta'limidan mustaqil Vazirlik tasarrufida boshqarilmoqda. Zero bu soha ulkan xajmga ega. 2006-yilda 6565 ta maktabgacha ta'lim muassasasi bo'lib, 571157 bola ta'lim tarbiya olgan. 59595 nafar pedagog xodim shu sohaga jalb etilgan. Ammo bu raqam shuni ham ko'rsatadiki, 21,4 %gina maktabgacha bolalarni qamrab olgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Miziyoevning 2017-yil 30-sentyabrdagi Qaroriga muvofiq yurtimizda birinchi marta Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etildi. Bu sohada faoliyat tubdan yangiga negizga qurildi. O'tgan qisqa davrda 980 dan ortiq bog'chalar ishga tushirildi. So'nggi 2 yil ichida esa bolalar bog'chalari soni 1 ming 400 taga ortib, 6 ming 367 taga etdi. Ularda ta'lim va tarbiya ishlari mazmun va sifat jihatidan eng ilg'or usul va vositalar yordamida olib borilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Miziyoev Oliy majlisga Murojaatida O'zbekistonda ta'lim tizimi taraqqiyoti davlat siyosatining ajralmas qismi ekanligini ta'kidlab shunday dedi: "Uchinchidan, ilm-fan, zamonaviy va uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish zarur. Xalqimizda "ta'lim va tarbiya beshikdan boshlanadi" degan bir xikmatli so'z bor. Faqat ma'rifat insonni kamolga, jamiyatni taraqqiyotga etaklaydi. Shu sababli, ta'lim sohasidagi davlat siyosati uzluksiz ta'lim tizimi prinsipiga asoslanishi, ya'ni, ta'lim bog'chadan boshlanishi va butun umr davom etishi lozim".²

Ta'lim tizimi aholining katta qismini jalb qiladi. Umumiy o'rta ta'lim uzluksiz ta'lim tizimidagi asosiy bo'g'in bo'lib, u bilimlarni zarur xajmini beradi, mustaqil fikrlash, tashkilotchilik qobiliyati va amaliy tajriba ko'rikmalarini rivojlantiradi.

1997-yilda O'zbekistonda 59 ta oliy o'quv yurti, 258 ta o'rta maxsus o'quv yurti, 75 ta kollej faoliyat yuritdi.

1998-2000 yillarda mamlakatda 160 ming o'quvchiga mo'ljallangan 47 ta akademik litsey va 260 ta kasb-xunar kollejlari qurilib foydalanishga topshirildi. Shu maqsadlar uchun 135 mlr.so'm sarflandi.

2000-yil boshiga kelib, mamlakatimizda 61 ta oliy, 25 ta o'rta maxsus o'quv yurtlari, shu jumladan, 75 ta kollejlarda 360 mingdan oshiq talaba tahsil oldi.

O'zbekistonda 2006-yilda 9748 ta maktab bo'lib, ularda 5 mln 926860 ta o'quvchilar ta'lim oladi. Ular uchun 451567 ta o'qituvchilar faoliyat yuritib 463 nomda 16,8 mln nusxa darslik nashr etiladi.

Ta'lim tizimining eng mas'uliyatli bo'g'inlaridan biri bo'lgan oliy ta'limni tubdan o'zgartirilishi mustaqil O'zbekistonda islohatlarning tarkibiy qismi bo'ldi. Mamlakat kelajagi va taraqqiyoti bevosita yoshlarning milliy istiqlol g'oyasi ruhida tarbiyalanganligi bilan belgilanadi. Bu murakkab vazifa esa zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimini vujudga keltirish orqali amalga oshiriladi. Shu bois ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni zamon talablari darajasida rivojlantirish ustivor vazifa sifatida belgilangan. Yoshlarning tegishli mutaxassislik, hunar va kasblarini chuqur egallashlari Vatan va millat manfaatlari yo'lida fidoyilik ko'rsata oladigan barkamol shaxsni tarbiyalash ham oliy ta'lim zimmasidagi asosiy vazifa ekanligi belgilangan.

Oliy ta'lim uzluksiz ta'lim tizimini bosh bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Bu soha

jamiyatning iqtisodiyoti, fani, madaniyati va texnologik jarayoni bilan yaxlit xolda chasbarchas bog‘liqdir. Shuning uchun uning taraqqiyoti umummilliy rivojlanish strategiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. XXI asr globalizatsiya bilan bog‘liq holda oliy ta‘limga yangi an‘analar va yangi muammolarni etkazib berdi. Bu jarayon dunyoning barcha universitetlariga o‘z ta‘sirini o‘tkazmoqda. Bugungi kunda barcha universitetlar uchun dunyo ta‘lim kengliklarida o‘z mavqeini saqlab qolish, teng huquqli hamkor sifatida bo‘lish muhim vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.³

Birinchi galda universitetlar ta‘lim tizimini zamonaviy loyihasi tayyorlanib, ta‘lim tizimining asosi bo‘lgan yangi o‘quv rejalar, dasturlar yaratildi. 1993-yildan davlat ta‘lim standartlari ishlab chiqildi va bakalavrlar tayyorlashda qo‘llanila boshladi. Viloyat markazlarida tashkil etilgan oliy o‘quv yurtlarida mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, ularning ilmiy intellektual imkoniyat va moddiy texnika bazasini mustahkamlash maqsadida 1995-yil 31-mayda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi “O‘zbekiston Respublikasi mintaqaviy oliy o‘quv yurtlarini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” maxsus qaror qabul qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi ning “Ta‘lim to‘g‘risida” qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi asosida oliy ta‘lim muassasalari moddiy texnika bazasini mustahkamlash va rivojlantirish, ularni zamonaviy o‘quv laboratoriya uskunalari va kompyuter texnikasi bilan jihozlash, darslik va o‘quv uslubiy materiallar, pedagog kadrlar bilan ta‘minlash amalga oshirildi. Bu davrda Toshkent Islom universiteti, Jahon iqtisodiyoti va diplomatika universiteti kabi o‘nlab universitet va institutlar tashkil etildi. Moskva Davlat universitetining filiali, xalqaro Vestminster universiteti, Turin politexnika instituti kabi nufuzli oliy ta‘lim dargohlari minglab yoshlarga ilg‘or xorijiy tajribani qo‘llab, ta‘lim berishi mamlakatimizda kadrlar tayyorlashni yana bir pog‘ona yuqori ko‘tarilishiga omil bo‘ldi. Shuningdek, mamlakatimiz oliy o‘quv yurtlarida ta‘lim sifatini oshirish, xorijda tayyorlanadigan mutaxassisliklarni qo‘shma fakultet va institutlar ko‘magida tayyorlash tajribasi yo‘lga qo‘yildi. O‘zbekistonda oliy o‘quv yurtlari nufuzini oshirish, nodavlat ta‘lim maskanlari sonini ko‘paytirib, sohaga yuqori malakali kadrlarni jalb etish va raqobatni kuchaytirish yo‘lga qo‘yilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi 2008-yil 28-yanvardagi Farmoni bilan Toshkent Davlat universitetiga “Milliy universitet” maqomi berildi. Respublikamizda emas balki Markaziy Osiyoda oliy ta‘limni tashkil topishida va rivojlanishida Toshkent Davlat Universiteti katta o‘rin tutadi. Davrlar mobaynida ushbu universitetning qator fakultetlari negizida bir nechta mustaqil institutlar tashkil topdi. “Milliy universitet” mustaqillik yillarida oliy ta‘lim rivojiga munosib xissasini qo‘shdi va kadrlar tayyorlash Milliy Dasturining ijrosida haqiqiy bayroqdorlik qildi.⁴ Shu o‘rinda oliy ta‘lim sohasida ko‘plab sohalarga bosh mezonni belgilovchi O‘zbekiston Milliy universitetida 30 dan ziyod ilmiy maktablar shakllangan bo‘lib, ulardagi ilmiy natijalar ilmu fan taraqqiyotiga xizmat qilayotganligi quvonarli xoldir.

2006-yil respublikada 62 ta oliy o‘quv yurtida 265438 talabaga 21409 ta professor-o‘qituvchi, jumladan 1662 nafar fan doktori va professorlar, 7360 ta fan nomzodlari va dotsentlar ta‘lim berdi.

Oliy ta‘limdagi tubdan o‘zgarishning asosiylaridan biri yangi avlod darsliklarini yaratilishi, davlat ta‘lim standartini shakllantirish bo‘ldi. Bu oliy ta‘lim, shuningdek, akademik tizimdagi olimlarning ulkan hajmdagi mashaqqatli, mas’uliyatli

vazifalaridan biri bo‘lib, zamonaviy ilmiy qarashlarni o‘zida jamlagan bilimlar to‘plami vujudga keldi.

Oliy ta‘limning maqsadi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojini ta‘minlashga, o‘zi tanlagan mutaxassislik bo‘yicha bozor iqtisodiyoti sharoitida mustaqil ishlashga layoqatli, yuqori malakali, raqobatdardosh kadrlarni tayyorlashdan iborat. Respublika oliy o‘quv yurtlarida talabalar bilim olish bilan birgalikda ilmiy tadqiqot ishlarini ham olib boradilar. Ilmiy mavzularp ko‘pincha talabalarning ixtisosligi bo‘yicha tegishli ishlab chiqarish korxonalari, ilmiy tadqiqot muassasalari bilan bog‘liq holda amalga oshiriladi.

O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarining xorijdagi nufuzli oliy ta‘lim muassasaldari bilan aloqani kuchaytirish, chet el investitsiyalarini ta‘lim sohasiga jalb etishga alohida e‘tibor qaratilgan. Oliy ta‘lim muassasalarining xalqaro hamkorligi ta‘lim tizimini takomillashtirish va uni jahon andozalariga ko‘tarish, malakali ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash, xorijiy ta‘lim muassasalari bilan o‘zaro manfaatli aloqalar o‘rnatish, professor-o‘qituvchi, doktorant aspirant va talabalarning til va kasbiy malakasini oshirish hamda ta‘limning turli yo‘nalishlari bo‘yicha tajriba almashtirish maqsadlarida amalga oshirilmoqda.

AQSH, Janubiy Koreya, Rossiya hamda Yevropa mamlakatlarning etakchi oliy o‘quv yurtlarida malaka oshirishning tizimli asosi yaratildi. Shuningdek, oxirgi yillarda yana bir ijobiy yutuq xorijdagi vatandoshlarimiz ilmiy salohiyatidan unumli foydalanish, iqtidorli xorijlik olimlarning O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida dars berishlari yo‘lga qo‘yildi. Shuningdek, o‘qitishning yangi texnologiya va usullarini o‘rgatmoqdalar. Ilm ahli chet eldagi olimlar bilan mustahkam ijodiy aloqalar o‘rnatildi. “Umid”, “Iste‘dod” hamda “El-yurt umidi” fondlari tomonidan ilm fan, ta‘lim namoyondalarini jorijiy tajribaga o‘rganish muhim vazifa qilib qo‘yildi. Buning natijasida tabiat va texnika-texnologiya haqidagi fanlar ham jahon andozasi darajasiga ko‘tarila boshlandi. 1997-yilning dekabrda “Ustoz” jamg‘armasi tashkil topdi. Ushbu jamg‘armaning asosiy maqsadi professor-o‘qituvchilar orasidan yuqori malakali pedagog-ustozlarni tayyorlashdan iborat. Bu jarayonni amalga oshirishda rivojlangan demokratik mamlakatlarda mavjud bo‘lgan tajribalar o‘rganildi va ular tatbiq etildi.

Davlatimiz rahbarining 2018-yil 25-sentyabrdagi farmoni bilan Vazirlar Mahkamasi huzurida “El yurt umidi” jamg‘armasi tashkil etildi. Ushbu jamg‘arma chet ellarda faoliyat ko‘rsatayotgan salohiyatli vatandagi olimlar, mutaxassislar va ekspertlarini O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohatlarga faol jal etishga shuningdek iqtidorli yoshlarning rivojlangan mamlakatlarda ta‘lim olish, etakchi xalqaro institutlar xamda xorijiy tashkilotlarda malaka oshirishda ko‘maklashadi.

Mustaqilligimiz kelajagi yoshlar qo‘lida ekan bilimdon, ma‘naviyatli, mustaqil fikrlab, mustaqil ish yuritadigan yoshlarni, mamlakat rahbari ta‘biri bilan aytganda, jamiyatimizning eng katta boyligi, millatimizning intellektual, aql-zakovat boyligi bo‘lmish yigit-qizlarimizni tarbiyalash mamlakatimiz hayotida birinchi darajali vazifa ekanligi ko‘p bor ta‘kidlandi.⁵

Respublikadan tashqarida ham keng tanilgan – Toshkent va Samarqand davlat universitetlari, Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universitetlari, Jahon tillari universiteti, Toshkent iqtisodiyot universiteti, Texnika universiteti, Agrar universitet,

Konservatoriya, San'at instituti, shuningdek, respublikaning barcha mintaqalarida joylashgan tibbiyot, gumanitar tarmog'i ta'lim tizimining o'zagi bo'lib qoldi.

Bozor munosabatlarini rivojlantirish, xo'jalik yuritishning ilg'or usullari va ishlab chiqarishni ilmiy-texnikaviy rivojlantirish, tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq bilim sohalari bo'yicha mutaxassislar tayyorlash kengayib bordi. Shu yillarda oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlarida 360 mingdan ortiq talaba o'qib, malaka egalladi.⁶

Ta'kidlash joizki, 2011-2016-yillarda oliy ta'lim muassasalari moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sharoitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari dasturini amalga oshirish doirasida 25 ta oliy ta'lim muassasasining 202 ta ob'ektida yangi qurildi, kapital ta'mirlash va rekonstruksiya ishlari bajarildi. Iqtisodiyotni real sektori talablaridan kelib chiqib, muhandislik ishlab chiqarish va qurilish yo'nalishlari va ixtisosliklari bo'yicha o'qishga qabul qilish uning umumiy soniga nisbatan 23 foizdan 33.2 foizga oshdi. Mamlakatimizda 2016-yilda siyosiy-huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy sohalar bilan bir qatorda, ijtimoiy sohalarda ham chuqur sifat o'zgarishlari ro'y berdi. Jamiyat ijtimoiy sohasining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri ta'lim-tarbiya sohasi bo'lib, uning rivoji siyosiy, huquqiy iqtisodiy va ma'naviy sohalarga bevosita ta'sir etadi hamda ijtimoiy sohalar me'yoriy mohiyati, kamolot darajasini belgilab beradi.

2017-yil yilda ta'lim davlat siyosatining eng ustivor yo'nalishiga aylandi. Davlat byudjetidan ta'limga ajratilgan mablag'lar byudjet xarajatilari qismining 33.7 foizi darajasida rejalashtirilib, ta'lim sohasiga yo'naltirilayotgan harajatlar hajmi mamlakatimiz YAIM tarkibida 10-12 foizni tashkil etadi.

O'zbekiston ta'lim maydoni ulkan hajmga ega bo'lib, 10 mingga yaqin maktab, 1556 ta litsey va kollejlari, 100 dan ziyod oliy o'quv yurtlarida yangi ta'lim tizim asosida bilim va tarbiya olib, zamonaviy kasb-hunarlariga ega bo'lib, mamlakatimiz ta'lim modelining samarasini namoyon etmoqdalar.

Yangilanayotgan O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar zamirida oliy ta'limning o'рни va ahamiyatiga ulkan xissa qo'shildi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ilm-fan taraqqiyoti, ta'lim rivojlanishining kelgusidagi har bir muvaffaqiyati, muammoli masalalari echim topishi xayotiy masala ekanligi teran tushuntirildi.

Biz yuqorida ta'kidlaganimizdek ta'lim tizimi bir necha million fuqaroni birlashtirib, mamlakatning ertangi kuniga birinchi galdagi daxldor soha ekanligi barchamizga ayon bo'lib bormoqda. Shuningdek, globallashuv jarayoni shiddat bilan rivojlanishni taqazo etayotganligi ham kundek ravshan. Bejizga 2016-2020 yillarning may oyigacha oliy ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqishga qaratilgan 62 dan ortiq me'yoriy huquqiy xujjatlar qabul qilinmaganligini teran anglamog'imiz lozim. Biz shu o'rinda ularning ba'zilariga to'xtalib o'tsak, mavzuning mazmun mohiyatini tushunarli bo'ladi. Oliy ta'limning yangi sifat bochqichiga ko'tarilishiga xizmat qiluvchi ushbu Farmon va qarorlarning qabul qilishni yoshlarimizning jaxonning rivojlangan mamlakatlardagi ta'lim standartlariga to'la mos keladigan bilimlarni egallashlariga, ularning ijodiy va intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Ushbu me'yoriy xujjatlar yana shunisi bilan e'tiborliki unda faqatgina yutuqlar sanab o'tilmay, ishchan tanqid, muammolarni e'tirof etish orqali kelajak taraqqiyot uchun konstruktiv g'oya va takliflar belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti vazifasini bajaruvchi, mamlakat Bosh Vaziri Sh.Mirziyoev 2016-yil 30-sentyabrda “1 oktyabr – O‘qituvchilar va murabbiylar kuni” munosabati bilan yo‘llagan tabrigida shunday degan edi: “Ayni paytda bugungi kunda oldimizda yanada muhim va dolzarb vazifalar turganini hammamiz yaxshi tushunamiz. Shu borada ilm-fan va ta’lim tarbiya sohasini moddiy texnika bazasini yanda mustahkamlash, uning nafaqat davr bilan hamohang bo‘lishini, balki zamondanoldinda yurishini ta’minlash, pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashning ilg‘or usullaridan keng foydalanish, bu ishlarni xorijdagi nufuzli markazlar bilan hamkorlikda olib borish, sohaga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, o‘qituvchi va domlarning mashaqqatli va mas’uliyatli mehnatini har tomonlama rag‘batlantirish bilan bog‘liq vazifalarni amalga oshirish, qisqa qilib aytganda, hayotimizga katta kuch bo‘lib kirayotgan yanrgi avlodimizni kamol toptirish uchun davlatimiz tomonidan barcha imkoniyatlar safarbar etiladi”.⁷

Tadbirkorlar va ishbilarmonlar harakati – O‘zbekiston Liberal-demokratik partiyasining VIII s‘ezdi (2016-yil 19-oktyabr) O‘zbekiston rahbari Sh.Mirziyoev ilm ahliga, ta’lim namoyandalarini sharaflab shunday degan edi: “Ma’lumki, O‘zbekiston ulkan tabiiy zahiralari, iqtisodiy va insoniy salohiyatga boy mamlakat. Ammo Yaratganning o‘zi ato etgan yana bir bebaho boyligimiz borki, u ham bo‘lsa, xalqimizning beqiyos intellektual va ma’naviy salohiyatidir. Ilm-fan namoyondalarining, ta’bir joiz bo‘lsa “igna bilan quduq qaziydigan” zahmatkash olimlarimizning mashaqqatli ilmiy izlanishlari mamlakatimiz, uning bugungi va kelgusi ravnaqi uchun juda katta ahamiyatga ega. Bu fidoyi insonlar uchun har tomonlama qulay sharoitlar yaratish maqsadida biz bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etamiz. Bugungi kunda dunyoda innovatsion g‘oyasiz, ilm-fan yutuqlarisiz bironta sohani rivojlantirish mumkin emas.⁸ Ushbu niyat va fikrlar kelgusida aniq rejalar asosida amalga oshirildi va ta’lim tizimida ulkan sifat o‘zgarishlariga asos bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev prezidentlik lavozimiga kirishgan kunlardan o‘q O‘zbekistonda ilmu-fanni taraqqiy toptirish, ta’lim tizimini shu jumladan, oliy ta’limni zabardast sohaga aylantirishga tizimli amaliy ko‘mak berishga bosh bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi salohiyati oshirildi. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi tizimi takomillashtirildi, moddiy texnika bazasi mustahkamlandi, uning tarkibida bir qator ilmiy tadqiqot institutlari va markazlar faoliyati tiklandi. Ko‘p yillik tanaffusdan so‘ng Fanlar akademiyasiga saylov o‘tkazilib, o‘zining ilmiy ishlari bilan mamlakatimiz va xalqaro miqyosda nom qozongan iste’dodli olimlar akademik degan yuksak sharaftga sazovor bo‘ldilar. 2016-yil 30-dekabrda O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoevning mamlakatimizning etakchi ilm-fan namoyondalari bilan uchrashuvida qayt etilganidek, fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga yanada takomillashtirishni muhim ahamiyatga ega. Bugun jahonning etakchi universitetlari iliy markazlari va fanlar akademiyalari bilan ilmiy xamkorlikni yanada mustahkamlashni zamoni o‘zi talab etmoqda. Mamlakatimiz va jamiyatimizning zamon talablari darajasi rivojlanishini ilm-fansiz tasavvur qilish qiyin.

Olimlarni qo‘llab-quvvatlash, ilmiy tadqiqotlarni yangi bosqichga ko‘tarish ilmu fanni iqtisodiyot tarmoqlaridagi ulushini oshirish maqsadida Innovatsion rivojlanish Vazirligi tashkil etildi. Bunda istiqbolli ilmiy loyihalarga katta hajmda davlat grantlari

ajratilmoqda.

Davlatimiz rahbari 2019-yil 24-may kuni O‘zbekiston Milliy universitetida oliy ta’lim va ilm-fan namoyondalari bilan uchrashdi. Uchrashuv chog‘ida bugunda ilmiy tadqiqotlar, ta’lim tizimida sifat jihatidan tubdan yaxshilash borasida qator fikrlar bildirildi va moddiy texnika bazasini yaxshilash uchun 6 mln dollar hajmida moliyaviy ko‘mak ajratishga ko‘rsatmalar berildi.

Olim va pedagoglarning ijtimoiy sharoitlarini yaxshilash masalalari alohida e’tibor qaratib, ular uchun ko‘p qavatli uylar qurish bo‘yicha ko‘rsatmalar berildi. Shunga muvofiq Talabalar shaharchasi 6 ta 9 qavatli uylardagi 216 ta xonadosh tayyor xolda foydalanishga topshirildi. Davlatimiz rahbari Olmazor massiviga tashrifi doirasida mazkur uylarda yaratilgan sharoitlarni ko‘zdan kechirdi, xonadon egalari bilan suhbatlashdi. Xonadon egalari tabriklar ekanlar, “Biz olim va pedagoglardan natija kutardig-u, sharoitini so‘ramasdik. Sizlarni ham rozi qiladigan vaqt soat keldi. **Ilmi odamlar – mamlakatimizni oltin fondi.** Ularning qo‘lida kelajagimiz bo‘lgan bolalarimiz tarbiyalanadi”- deb niyat bildirdi. Yuqoridagi fikrlar, niyatlar amaliy ish xarakteriga aylanayotganligi xayotning o‘zi ko‘rsatib turibdi.

Ushbu safar davomida Innovatsion rivojlanish Vazirligining yangi binosi bilan tanishish chog‘ida Prezident: “Mamlakatimiz yuqori texnologik sohalar bo‘yicha dunyoda ortda qolib ketgan. Barcha sohalarni modernizatsiya qilish, jahon bilan hamqadam bo‘lish uchun Innovatsion rivojlanish Vazirligi tashkil etilib, shunday sharoitlar yaratdik. Bu jamoa yil yakuni bo‘yicha aniq amaliy natijalarni ko‘rsatishi kerak,- deya ta’kidladi.

Bugungi kunda Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan ilm-fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi integratsiyani ta’minlash uchun zarur tizim yaratildi. Ilmiy tadqiqot muassasalari va olimlarning innovatsion g‘oya va loyihalari qo‘llab-quvvatlanib, qiymati 28.2 milliard so‘mlik 31 ta startap loyiha moliyalashtirildi. Xalqaro hamkorlik doirasida 2020-yil birinchi choragi davrida Germaniya, Rossiya, Belorusiyadagi sheriklar bilan 9.6 mlrd so‘mlik 38 ta qo‘shma loyiha amalga oshirilmoqda.

Olimlarga yaratilayotgan sharoitlar, ilmiy tadqiqotlar natijalari bilan tanishuv chog‘ida davlatimiz rahbari talaba yoshlarning chuqur bilim olishlari masalasiga to‘xtalib, “Yoshlar intixondan o‘tish uchun emas, bilimli mutaxassis bo‘lish uchun o‘qishlari lozim”, deb ta’kidladi. Chunki davlatimiz tomonidan amalga oshirilayotgan barcha sa‘yi-harakatlar, xalqimizning orzu-umidi yoshlarimizning etuk, bilimdon, sog‘lom fikrli bo‘lishida namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 8-oktyabrdagi Farmoyishiga ko‘ra tuzilgan Ishchi guruh tomonidan oliy ta’lim tizimidagi holatni o‘rganish natijalariga ko‘ra, bir qator oliy ta’lim muassasalarida hali ham ilmiy pedagogik salohiyatni pastligi, ta’lim jarayonlarini axborot uslubiy va o‘quv adabiyotlari bilan ta’minlash zamonaviy talablarga javob bermasligi, ularning moddiy-texnika bjasini tizimli yangilashga muxtojligi aniqlandi. Oliy ta’lim tizimida o‘quv jarayoniga ilg‘or xalqaro tajribani keng joriy etish, etakchim xorijiy turdosh ilmiy-ta’lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘yish orqali pedagog va ilmiy kadrlar malakasini oshirish borasida ishlar talab darajasida emasligi ham ko‘rsatib o‘tildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi “**Oliy ta’lim**

tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-sonli Qarori oliy ta'lim rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Qarorda "har bir oliy ta'lim muassasasi tomonidan xorijdagi yetakchi turdosh ilmiy-ta'lim muassasalari bilan istiqbolli hamkorlik aloqalarini yaqindan yo'lga qo'yish, o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan eng zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ta'lim dasturlari va o'quv metodik materiallarini keng joriy etish, ilmiy-pedagogik faoliyatga yuqori malakali chet el o'qituvchilari va olimlarini jalb etish" belgilandi. Shuningdek, belgilangan vazifalar sirasiga "oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyatini mustahkamlash, oliy ta'lim tizimida ilmiy tadqiqotlarni yanada rivojlantirish, ularning akademik ilm-fan bilan integratsiyasini kuchaytirish, professor-o'qituvchilar tarkibining ilmiy faoliyati samaradorligini oshirish, iqtidorli talaba yoshlarni ilmiy faoliyat bilan shug'ullanishga jalb etish"ga ham e'tibor berildi.

Oliy ta'lim tizimini yanada takomillashtirish borasida ham ko'plab ishlar amalga oshirildi. Jumladan, 2017-2021 yillarda oliy ta'lim tizimini kompleks rivojlantirish **Dasturi** qabul qilindi. Dasturga muvofiq 48 ta OTMlarda 180 ta o'quv, ilmiy-laboratoriya binosi, sport inshootlari va ijtimoiy-muxandislik infratuzilmalarida qurilish va kapital ta'mirlash olib boriladi. 53 ta OTMlarda 400 ta o'quv laboratoriyalari bosqichma-bosqich eng zamonaviy o'quv-laboratoriya uskunalari bilan jihozlanadi. Bakalavriat va magistraturaga talabalar qabul qilishni 2021-yilgacha 18 foizga oshirish ko'rsatib o'tildi. Ushbu Dasturning amalga oshirilishiga yo'naltiriladigan mablag'lar 1.7 trillion so'mdan ziyod ekanligi ko'rsatib o'tildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni bilan Harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturining "Ijtimoiy sohani rivojlantirish" deb nomlangan to'rtinchi yo'nalishida maktabgacha ta'lim muassasalarining qulayligini ta'minlash, umumiy o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora-tadbirlari turadi.

2017-yilda yangi ta'lim muassasalari qurish, mavjudlarini ta'mirlashga alohija e'tibor qaratildi. 12 ta umumta'lim maktabi yangitdan barpo etildi, 320 tasi rekonstruksiya qilindi, 152 ta maktab kapital ta'mirlandi.

Ko'plab ota-onalar, o'qituvchilar va o'quvchilar hamda keng jamoatchilik tomonidan bildirilgan takliflar asosida 11 yillik ta'lim qayta tiklandi.

Joylardagi o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyojni qoplash uchun Toshkent viloyatida Chirchiq davlat pedagogik instituti tashkil etildi. Bundan tashqari, 15 ta oliy ta'lim muassasalarida tashkil etilgan maxsus sirtqi bo'limlarda o'rta maxsus ma'lumotga ega bo'lgan 5 mingdan ortiq pedagoglar uchun oliy ma'lumotlar olish imkoniyati yaratildi.

Ta'lim tizimidan innovatsion va kreativ yondashuvlar asosida Muxammad Xorazmiy va Mirzo Ulug'bek nomlari bilan ataladigan, aniq fanlar chuqur o'qitiladigan maxsus maktablar tashkil etildi.

O'zbekistonda 2017-yilda yangi tashkil etilgan institut va filiallar hisobidan yurtimizdagi oliy ta'lim muassasalari soni 81 tani, hududlardagi filiallar soni 15 taga, xorijiy universitetlar filiallari 7 taga etdi. Oliy ta'lim muassasalarida iqtisodiyot real sektordagi talab va ehtiyojlardan kelib chiqib, sirtqi va kechki bo'limlar ochildi. Bunda 260 mingdan ziyod talaba 850 dan ortiq yo'nalish va mutaxassisliklar bo'yicha bilim

olishdi.

2018-yil Investitsiya dasturi doirasida 356 ta ta'lim muassasasida 684 milliard 700 mln so'mlik "Obod qishloq", "Obod mahalla" dasturlari bo'yicha 371 ta umumta'lim maktablarida 424 mlrd so'mdan ziyod qurilish rekonstruksiya ishlari amalga oshirildi. 2018-yilning avgust oyiga qadar davlat byudjetidan 12 trillion 366 mlrd. so'm yoki yalpi xarajatlarning 26 foizdan ziyoda aynan ta'lim-tarbiya sohasiga yo'naltirilganligini hisobga oladigan bo'lsak, ushbu tizimdagi islohotlarimizning ko'lami va miqyosi yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

Ta'lim tizimining keyingi bosqichi oliy ta'lim sohasida ham ulkan islohatlar olib borishmoqda. 2018-yilda yurtimizda xalqaro talablarga javob beradigan oliy ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirildi. 2018-yilning o'zida mamlakatimizda jami 13 ta oliy ta'lim muassasasi jumladan Samarqanda "Ipak yo'li" turizm xalqaro universiteti, Janubiy Koreyaning Puchon universiteti, Inxa universitetlari filiallari, AQShning Vebster universiteti filiali ish boshladi. Turkiyaning Iqtisodiyot va texnologiyalar universitetining Toshkent shahridagi filiali, Toshkent shahridagi "MEI" Milliy tadqiqot universiteti" Federal davlat byudjeti oliy ta'lim muassasasi filiali, "MMFI" milliy tadqiqot yadro universiteti" federal davlat avtonom OTMning Toshkent filiali, Toshkent shahridagi Belarus-O'zbekiston qo'shma tarmoqlararo amaliy texnik kvalifikatsiyalar instituti faoliyat olib bormoqdalar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-iyundagi PQ-4740-son qaroriga muvofiq Geologiya fanlari universiteti tashkil etildi.

2018-yilda ilk bor xalqaro tajribalar asosida oliy ta'lim muassasalarining milliy reytingi yaratildi, ta'lim ilmiy tadqiqot jarayoni taxlil etildi.

Mazkur taxlil sohada qator muammo xamda kamchiliklar borligini ko'rsatdi. Xususan oliy ta'lim muassasalari qabul kvotasi qamrovi umumta'lim maktablar, akademik litsey va kasb-xunar kolleji bitiruvchilarining atigi 7-9 foizini tashkil etadi. Bu ko'rsatkich Rossiyada 74, Koreya respublikasida 96 foizdir.

Oliy ta'lim 2019-yilda: Yangi oliy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi va oliy ta'limga qamrovning oshishi quyidagicha bo'ldi:

2019-yilda jami 14 ta yangi oliy ta'lim muassasasi tashkil etildi: 6 ta mahalliy oliy ta'lim muassasasining filiali; 8 ta xorijiy oliy ta'lim muassasasining filiali.

Yangi tashkil etilgan 14 ta oliy ta'lim muassasasida:

40 ta yangi ta'lim yo'nalishi (bakalavriatura); 41 ta yangi mutaxassislik (magistratura) ochildi.

Oliy ma'lumotli kadrlarga bo'lgan ehtiyoj yuqori bo'lgan olis, chekka va tog'li hududlarda joylashgan umumta'lim maktablari uchun maqsadli qabul ko'rsatkichlari belgilandi.

Yoshlarning oliy ta'lim bilan qamrovi 20 foizga etkazildi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalar soni 423 ming nafardan oshdi (2016-yilda 273 ming nafar). Oliy ta'lim muassasalariga qabul ko'rsatkichlari 121 mingdan oshdi (2016-yilga nisbatan ikki barobar).

Magistraturaga qabul 7705 tani tashkil etib, 2016 yilga nisbatan 1,5 barobarga (54%) oshirildi:

Tabiiy va muhandis-texnik soha mutaxassisliklari bo'yicha to'liq davlat granti asosida belgilandi hamda davlat granti ulushi 54 % ga oshirildi;

55 ta oliy ta'lim muassasasida 21 ta xorijiy davlatning (AQSH, Germaniya, Turkiya, Finlyandiya, Fransiya, Gollandiya, Indoneziya, Isroil, Italiya va boshqa) etakchi universitetlari bilan hamkorlikda qo'shma ta'lim dasturlari asosida kadrlar tayyorlash yo'lga qo'yildi.

Jumladan: 83 ta ta'lim yo'nalishi (bakalavriatura)

64 ta mutaxassislik (magistratura) bo'yicha.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 29-iyunda O'zbekiston yoshlarga yo'llagan bayram tabrigida oliy ta'limda kechayotgan taraqqiyot va sifat o'zgarishlariga to'xtalib o'tdi. Jumladan, shunday degan edilar:

- Bugungi shiddatli zamonda, global miqyosda raqobat kuchayib borayotgan murakkab vaziyatda yuksak intellektual salohiyatga ega kadrlarga ehtiyoj har qachongidan ham ortib bormoqda. Shu bois biz o'z oldimizga qo'ygan ulkan va mas'uliyatli vazifalardan kelib chiqib, mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni amalga oshirmoqdamiz.

Jumladan, keyingi uch yilda respublikamizdagi oliy o'quv yurtlari soni 60 foizga oshib, 116 taga etdi. Ular orasida nufuzli xorijiy universitetlarning filiallari borligi alohida e'tiborga loyiq. Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalari soni izchil oshirib borilmoqda.

Agar 2016-2017 o'quv yilida bu raqam 58 mingtani tashkil etgan bo'lsa, joriy yilda 150 mingtaga etadi. Ya'ni, bu yil maktab bitiruvchilarining 25 foizi oliy o'quv yurtlarida o'qish imkoniga ega bo'ladi. Holbuki, 2017-yilda bu raqam 9 foizga teng edi.

Prezidentimizning 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohatlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha ko'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori oliy ta'lim tizimidagi mavjud muammolarini bartaraf etish, ta'lim sifatini yanada yuksaltirishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligi huzuridagi oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or texnologiyalarni tadqiq etish markazi faoliyatini takil etish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi" Qarori 2020-yil 10 fevral O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda Faol ishtirokini ta'minlash to'g'risida"gi Qarori (2018-yil 5-iyun, PQ-3775) sohasidagi qator muammolar keltirib o'tilgan: "*birinchidan*, oliy ta'lim tizimida o'qitishni tashkil etish jarayoni, ta'lim olayotgan talabalar bilimni baholash tizimi bugungi kun talablariga javob bermayapti; *ikkinchidan*, professor-o'qituvchilarning faoliyatini bilimni va pedagogik ko'nikmasini baholashning zamonaviy tizim mavjud emasligi ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" Farmoni imzolandi. Ushbu Farmon yuqoridagi fikrlarni izchillik bilan amalga oshirish yo'llarini ko'rsatib berganligini oliy ta'limda to'planib qolgan uzoq yillik muammolarga echim topib berish barobarida, oliy ta'lim jahon standartlariga javob bera oladigan, mamlakatning kelajagi uchun xizmat qila

oladigan darajada ko'tarishning yangi bir davrini boshlab berganligini mushohada qilamiz.

Ushbu konsepsiyada oliy ta'lim sohasida davlat – xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog'lom raqobot muhitini yaratish;

O'zbekiston milliy universiteti va Samarqand davlat universitetini mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarining filialiga aylashtirish;

Respublikadagi kamida 10 ta oliy ta'lim muassasini xalqaro e'tirof etilgan tashkilotlar (Quacquarelli Symonds World University Ranking, Times Higher Education yoki Academic Ranking of World Universities) reytingining birinchi 1000 ta o'rindagi oliy ta'lim muassasalari ro'yxatiga, shu jumladan O'zbekiston Milliy universiteti va Samarqand davlat universiteti birinchi 500 o'rindagi oliy ta'lim muassasalari ro'yxatini kiritish oliy ta'lim muassasalarini akademik mustaqilligi ta'minlash kabi qator muhim vazifalar belgilandi.

Shuningdek, Farmonda nodavlat notirojat tashkilot shaklidagi Respublika oliy ta'lim Kengashi tuzish belgilandi. Kengash vazifalari sirasiga professor-o'qituvchilar, talabalar o'rtasida so'rovlar o'tkazish, jamoatchilik va ish beruvchining fikrini o'rganish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni taxlil qilish orqali oliy ta'lim sifatini oshirish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish;

ta'lim berishda yuqori sifatni ta'minlash yuzasidan ta'sirchan jamoatchilik nazoratini o'rnatish, bu borada ommaviy axborot vositalari va boshqa fuqarolik jamiyati institutlari bilan yaqindan hamkorlik qilish" kiritildi.

Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasining maqsadli ko'rsatkichlari:

- Xorijiy oliy ta'lim muassasalari dasturlari asosida o'qitish tashkil qilingan OTMLar soni 23 tadan 45 taga ko'payadi.

- O'quv va ilmiy adabiyotlarning elektron shaklini yaratish 20 foizdan 30 foizga oshiriladi.

- Magistratura mutaxassisligi bitiruvchilari ilmiy faoliyatga yo'naltirish 15 foizdan 45 foizgacha ko'tariladi.

- Xorijda malaka oshirgan va stajirovka o'tagan professor-o'qituvchilarning ulushi 2 foizdan 20 foizgacha oshiriladi.

- Muxandislik – texnik ta'lim yo'nalishlarida taxsil olayotgan talabalar ulushi 20 foizdan 50 foizgacha ko'payadi.

- 2019-yil aholini oliy ta'lim bilan qamrab olish 20 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2030-yilga borib 50 foizga oshadi.

- Nodavlat, shu jumladan davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida oliy ta'lim muassasalari soni 35 taga etkaziladi.

- Kredit – moodle tizimi joriy etiladigan oliy ta'lim muassasalari soni ham 2 tadan 85 taga ko'payadi.

Ushbu Farmonning ilovasida mamlakatda 114 ta oliy ta'lim muassasi mavjud bo'lib, ulardan 93 tasi mahalliy hamda 21 tasi xorijiy oliy ta'lim muassasi va ularning filiallari hisoblanishi aytib o'tildi. Jumladan, so'nggi 3 yilda yangi 6 ta oliy ta'lim

muassasi, 17 ta filial va 14 ta xorijiy oliy ta'lim muassasi filiallari tashkil etildi. Kadrlar buyutmachilari takliflari asosida Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatoriga 329 ta ta'lim yo'nalishi va 582 ta magistratura mutaxassisliklari kiritildi. 2019-2020 o'quv yilida 59 ta oliy ta'lim muassasida sirtqi ta'lim, 10 ta oliy ta'lim muassasida kechki ta'lim joriy etildi.

Respublikada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim tahsil olayotgan talabalar soni bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bo'yicha 410 ming, magistratura mutaxassisliklari bo'yicha 13 ming nafarni tashkil etib, so'nggi uch yilda 1,7 baravarga oshdi. So'nggi 3 yilda 1693 693 nafar professor o'qituvchi doktorlik dissertatsiyasini ximoya qilishi natijasida oliy ta'lim muassasalarida ilmiy darajaga ega pedagog xodimlar soni 9636 taga etdi.

So'nggi 3 yilda oliy ta'lim muassasalarining 1611 nafar professor o'qituvchisi xorijiy oliy ta'lim muassasalarida stajirovka o'tashi malaka oshirishi ta'minlandi. Xalqaro hakorlik doirasida xorijiy oliy ta'lim va ilmiy muassasalar magistratura mutaxassisliklariga 112 nafar, doktoranturasiga 51 nafar yoshlar ta'lim olishga qabul qilindi.

Ushbu Farmonning ilovasida bugungi ta'lim tizimining shaffofligi va demokratik ruxda ekanligi butkul namoyon bo'ladi. Muammolarni xaspo'shlanmay ochiq berildi va faqat tanqid bilan cheklanmay, uning echimi yo'llari batafsil yoritib berildi.

Yuqorida keltirilgan me'yoriy xujjatlarning amalga oshirilishidan kelgan natijalar oliy ta'lim muassalarining taraqqiyotida qanday aks etganligi bugungi kun uchun xam kelajak rivojlanishimiz uchun xam katta axamiyatga molik masaladir. Oliy ta'lim muassasalarining real imkoniyatlaridan kelib chiqib, qabul kvotalarini mustaqil belgilash tizimi joriy etishga yo'l ochildi. Shu bilan birgalikda bu oliy ta'lim olish istagidagi yoshlarimizga bir vaqtning o'zida bir necha oliy o'quv yurtlariga xujjat topshirish imkoniyati oliy ta'lim olishda teng imkoniyatlar yaratilishini ta'minlaydi. Oliy ta'lim tizimida kvota institutning yo'q qilish sari izchil qadam tashlanmoqda. Fuqarolarimizning chet davlat OTM larda O'zbekiston OTM lariga o'qitishni ko'chirish soddalashtirildi. 2019-2020 o'quv yilida o'qishni ko'chirishga yalpi ravishda ruxsat berildi. Minglab talaba yoshlar respublikamiz OTM larida o'qishni davom ettirishga muvaffaq bo'ldilar.

Oliy ta'limdagi sifat o'zgarishlari bilan birgalikda uning jamiyat xayotidagi insonparvarlik jixatlariga xam aloxida to'xtalib o'tish joiz bo'ladi. Buning uchun oliy ta'limga qabul bo'yicha qilingan qarorlarning mazmun mohiyatiga e'tibor qaratish lozim. Davlat komissiyasi majlisining 2020 yil 1-son bayoni bilan, Respublika OTMlariga umumiy belgilangan davlat granti asosidagi qabul ko'rsatkichlariga nisbatan xotin-qizlar uchun to'rt foizli qo'shimcha davlat granti asosidagi qabul ko'rsatkichlarining hududlar kesimidagi taqsimoti tasdiqlandi. Unga ko'ra, yangi o'quv yilida xotin-qizlar uchun OTMlar bakalavriatning kunduzgi ta'lim shakliga qo'shimcha 940 ta kvota ajratildi.

2020/2021 o'quv yili uchun respublika OTMlariga abituriyentlarni qabul qilishning umumiy soniga nisbatan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun qo'shimcha ikki foizli davlat granti asosidagi qabul ko'rsatkichlari belgilandi. Unga ko'ra, respublika miqyosda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun jami 2799 ta kvota ajratilgan.

2020-yil 12-iyundagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4947-son

qarori bilan “2020/2021 o‘quv yilida O‘zbekiston Respublikasining oliy ta‘lim muassasalariga o‘qishga qabul qilishning davlat buyurtmasi parametrlari to‘g‘risida” qarori tasdiqlandi.

Qarorga muvofiq respublika oliy ta‘lim muassasalarida iqtisodiyot tarmoqlari sohalarining kadrlarga bo‘lgan ehtiyojlari asosida Yevropa Ittifoqining ERASMUS+CBHE loyihalari doirasida 2020/2021 o‘quv yilidan boshlab quyidagi ta‘lim yo‘nalishlari va mutaxassisliklari bo‘yicha kadrlar tayyorlash yo‘lga qo‘yiladi:

“CLASS” loyihasi bo‘yicha: O‘zbekiston milliy universiteti, Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti, Samarqand davlat chet tillar institutida “Kompyuter lingvistikasi” mutaxassisligi”;

“INTRAS” loyihasi bo‘yicha: Andijon mashinasozlik instituti, Termiz davlat universiteti, Jizzax politexnika institutida “Intellektual transport tizimlari” mutaxassisligi;

“MECHAUZ” loyihasi bo‘yicha: Andijon mashinasozlik institutida “Mexatronika va robototexnika” magistratura mutaxassisligi;

Farg‘ona politexnika institutida “Mexatronika va robototexnika” bakalavriat ta‘lim yo‘nalishi.

“SPACECO” loyihasi bo‘yicha: Toshkent axborot texnologiyalari universitetida “Sun‘iy yo‘ldoshli aloqa tizimlari” mutaxassisligi;

“DSinGIS” (Tempus “Ge-UZ”) loyihasi bo‘yicha: Qoraqalpoq davlat universitetida “Geodeziya va geoinformatika” mutaxassisligi.

O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim muassasalariga o‘qishga qabul qilish bo‘yicha Davlat komissiyasi majlisining 2-son bayoni qaroriga muvofiq:

Iqtisodiyot tarmoqlarida kamida besh yil ish stajiga ega bo‘lgan fuqarolarni 2020/2021 o‘quv yilida respublika oliy ta‘lim muassasalarining sirtqi va kechki ta‘lim shakliga suhbat natijalariga ko‘ra tabaqalashtirilgan to‘lov-kontrakt asosida o‘qishga tavsiya etish huquqiga ega bo‘lgan vazirlik, idora va yirik xo‘jalik birlashmalarining ro‘yxati tasdiqlandi.

2020-yil 20-iyulda respublika bo‘yicha jami 1 452 789 nafar (joriy yilgi bitiruvchilar 530 496 nafar) abituriyent ro‘yxatdan o‘tganligi o‘zi mamlaktimiz fuqarolarining oliy ta‘limdagi o‘zgarishlarni chuqur angelayotganligi va yurtimiz kelajagida oliy ta‘limning katta o‘rni borligini angelayotganligidan dalolatdir.

Oliy ta‘limdagi katta isloxotlar ijtimoiy adolatni barqaror bo‘lishi bilan xamoxang kechdi. Bolalarning majburiy mexnatiga chek qo‘yildi. Paxta “umumilliy xarakati” islox etildi. O‘qituvchi va sog‘liqni saqlash xodimlari, talabalar xamda va boshqa davlat tashkilotlari xodimlarining beminnat xizmatidan foydalanishi amaliyoti deyarli tugatildi.

Oliy ta‘lim tizimidagi mavjud muammolar tan olinmoqda va ochiq munosabat bildirilmoqda. Oliy ta‘lim tizimining shaffofligi, mobil tezligi oshirib borilmoqda. Ta‘lim va sog‘liqni tizimidagi muammolar e‘tirof etildi. Ularning echimiga qaratilgan islohatlar xayotga tadbiiq etilmoqda.

Xalq ta‘limi vazirligi, oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligining, nufuzli universitetlar rektorining, taniqli professor-o‘qituvchilarning olimlarning press-klublardagi ochiq muloqotda ishtirok etishlari muammolar yuzasidan ochiq, bevosita fikr bildirishlari xam bu soxadagi jamoatchilik bilan aloqa yo‘lga qo‘yilishida muxim

qadam bo'ldi.

Maktab o'qituvchilarining oylik ish haqlarini oshirish yuzasidan amaliy xarakterli qaratildi. Pedagog xodimlarni namunaviy arzon uy-joylar, avtotransport bilan ta'minlash maqsadida uzoq muddatli imtiyozli kreditlar beprish, ularning oila a'zolariga tadbirkorlik faoliyati uchun imtiyozli kreditlar ajratish tizimi yo'lga qo'yildi.⁹ 2019-yilda boshlab mutaxassis o'qituvchilarning oshirilgan haqi miqdori 54 foizga oliy toifali pedogogklarning esa 64 foizga etkazildi. Ushbu sa'iy xarakterli natijasida 2018-yilda umumiy o'rta ta'lim maktablari 16 ming nafar oliy ma'lumotli yosh kadrlar bilan to'ldirildi. Qariyb 13 ming nafar erkak o'qituvchilar maktablarga qaytishdi. Professor-o'qituvchilar oyligi va mavqieni oshirish siyosati tizimli davom ettirilmogda. O'qituvchilarning boshqa majburiy mehnat va jamoat ishlariga jalb etish amaliyotiga chek qo'yildi.¹⁰ Oylik moashlari bir necha barobar oshirildi. Ilg'or o'qitish tizimini kengroq joriy etish, ilmiy tadqiqot ishlariga rag'batlantirish maqsadida 20 foizda 60 foizgacha ustama xaq to'lash albatta o'z natijasi ko'rsatadi.

Xalqimiz azaldan ilm va ma'rifatga intilib kelgan. Istiqloq yillarida ushbu soha davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari qatoridan o'rin oldi. Buni olib borilayotgan keng ko'lamdagi islohotlar yaqqol tasdiqlaydi. Bu jarayonda jismonan sog'lom, ma'naviy etuk barkamol yoshlarni tarbiyalash va ularning bilim olishi bo'yicha bergilangan vazifalarning amalga oshirilishi mamlakatimizda farovon hayotni ta'minlashning muhim omili bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek ustoz va shogirdlarning birgalikdagi sa'i-xarakterli, olimlarning fidokorona mehnatlari tufayli masafaviy ta'lim va on-layn dars berishda xam ijobiy tajribalar tuplandi. Endilikdagi uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish, malakli kadrlar siyosatini rivojlantirishni xamda uning moddiy texnik bazasini mustaxkamlash borasida qilinayotgan ishlar muxim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ta'lim va o'qitish sifatini baxolashning xalqaro standartlariga o'tishda oliy ta'lim muassasalari faoliyati va samaradorligini oshirish taqazo etilmogda.

Fan-texnika taraqqiyoti va ta'lim tizimini raqobat bardosh sohaga aylantirish O'zbekiston uchun xayotiy masala ekanligi xalqimiz ongu-shuuridan mustaxkam o'rin oldi. Ilmsevar, ma'rifatga ehtirom bilan qarovchi O'zbekiston xalqining ushbu sohadagi orzu-istaklari amalga oshirishda barcha kuch g'ayrat sarflanmogda. Bu tizim yuksak ma'naviyat zaminida qurilib, davlat ta'lim standartlari va tegishli ta'lim dasturlari bilan ta'minlandi.

Oliy ta'lim sifatini, universitetlarning jaxonning nufuzli universitetlari qatoridan joy olish O'zbekistondagi oliy ta'lim oldiga qo'yilgan birlamchi talablardan bo'lib qolmogda. Ilm-fan taraqqiyotining yangi bosqichi, yangi fan, ilm tadqiqot, innovatsion yutuqlarning rag'batlantirish va ularni amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmi yaratilmogda. Umuman aytganda, mustaqillik yillarda mamlakatimizda uzluksiz ta'lim tizimini jaxon talablari darajasiga ko'tarish doimo kun tartibida turdi.

Ta'lim tuzilishini modernizatsiyalash, uni demokratlashtirish, kompyuterlashtirish va insonparvarlashtirish, ta'lim dasturini erkin tanlash, uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish tobora kuchayib bormogda. Ta'limni fundamentallashtirish, ma'naviy mas'ul shaxsni shakllantirish, bilishni emas, balki fikrlashni o'rgatish zarurligi yaqqol ko'zga tashlanmogda. Zero, yosh avlodning har tomonlama kamol topishi uchun zamon ruhiga mos yangidan-yangi qonun loyihalarini

ishlab chiqish va ularni amaliyotga tadbiiq etish bo'yicha innovatsion loyihalar ishlab chiqish, ta'lim tizimining barcha bosqichlarida sifat o'zgarishlariga erishish bo'yicha aniq chora-tadbirlar yanada kuchaytirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I. "Ilm-fan imkoniyatlaridan to'laroq foydalanalaylik", O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida, Toshkent, "O'zbekiston". 2012, 72-b.
2. Mirziyoev Sh. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. Toshkent, "O'zbekiston, 2019, 29-b.
3. Siddiqov R.B. Вопросы инноваций в изучении реформирования высшего образования Республики Узбекистан. O'zbekiston tarixi fanidagi innovatsiyalar (ilmiy to'plam), "Noshir", Toshkent, 2012, 232 b.
4. S.G'ulomov, E. Ubaydullaeva, E.Axmedov. Mustaqil O'zbekiston, "Mehnat", Toshkent, 2001. 61-b.
5. Murtazaeva R.X. O'zbekiston tarixi.
6. Karimov I. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. "O'zbekiston", Toshkent, 1997, 25-b.
7. Mirziyoev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz (1-qism), O'zbekiston, Toshkent, 2018, 25-b.
8. Mirziyoev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz (1-qism), O'zbekiston, Toshkent, 2018, 85-b.
9. Mirziyoev Sh. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. Toshkent, "O'zbekiston, 2019, 355-b.
10. "Niyatingiz xolis bo'lsa fikringiz asosini keltiring". [Kun.uz/news/2020/08/12](http://kun.uz/news/2020/08/12)